नं० ४९९६

नाम – पवन विजयः

कर्त्ता – ×

पत्रसंख्या – २४ पत्राणि नं० ५

विषयः – तंत्रम्

पवनविजयः

४८८९

4889

Pages 24

Complete

तंत्र

श्लो०
६२०

पवनविजय

॥श्रीगणेशायनमः॥श्रीदेव्युवाच॥देवदेवमहादेवकृपांकृत्वाममोपरी सर्वसिधिक
१ रंज्ञानकथयस्वममप्रभो १ कथंब्रह्माडमुत्पन्नंकथंवापरिवर्त्तते कथंविलीयतेदेव
वदब्रह्माडंनिर्णयं २ श्रीईश्वरउवाच तत्वाद्ब्रह्मांडमुत्पन्नंतत्वेनपरिवर्त्तते. तत्वे
विलीयतेदेवितत्वाद्ब्रह्मांडनिर्णयं ३ श्रीदेव्युवाच तत्वमेवपरंमूलंनिश्चितंब्रह्मवा
दिभि ४ तत्वस्वरूपंकिंदेवतत्वमेवप्रकाशाया ४ ईश्वरोवाच निरंजनोनिराकार
एकोदेवोमहेश्वरः तस्मादाकाशमुत्पन्नमाकाशाद्वायुसंभवः ५ वायोस्तेजस्ततश्चा ए म
पस्ततःपृथ्वीसमुद्भवः एतानिपंचतत्वानिविस्तीर्णानिचपंचधा ६ तेभ्योब्रह्माडमुत्प १
न्नंतैरवेपरिवर्त्तते विलीयतेचतत्रैवरमतेसुभां ७ पंचतत्वामयंदेहेपंचतत्वानिसुं
दरि सुक्ष्मरूपेणवर्त्तंतेज्ञायतेतत्वयोगिभिः ८ अतश्चप्रवक्ष्यामिशरीरस्यस्वरोद

यं हंसचारस्वरूपेणाभवेज्ञानंत्रिकालजं ९ गुह्याद्गुह्यतरंसारमुपकारप्रकाशनां इदंस्वरो
दयंज्ञानंज्ञानानांमस्तकेमणिः १० सूक्ष्मात्सूक्ष्मतरंज्ञानंसुबोध्यंसत्यप्रत्ययं आश्चर्यो
नास्तिकेलोके आधारस्त्वास्तिकोजने ११ शांतेशुद्धेसदाचारेगुरुभक्तैकमानसे दृढचि
त्तेकृतज्ञेचदेयंचैवस्वरोदयं १२ दुष्टेचदुर्जनेक्रूरेअसत्येगुरुतल्पगे हीनसत्वेदुरा
चारेस्वरज्ञानंनदीयते १३ शृणुत्वंकथितंदेविदेहस्थंज्ञानमुत्तमं येनविज्ञानमात्रेण
सर्वज्ञत्वंप्रणीयते १४ स्वरेवेदाश्चशास्त्राणिस्वरेगांधर्वमुत्तमं स्वरेचसर्वत्रैलोक्यंस्व
रमात्मस्वरूपकं १५ स्वरहीनंचदैवज्ञंनाथहीनंजनागृहा शास्त्रहीनोपथावक्ताशिरा
होहीनंचयद्वपुः १६ नाडीभेदंतथाप्राणंतत्वभेदंतथैवच सुषुम्णामिश्रभेदंयोजानाति
समुक्तिगाः १७ साकारेवानिराकारेवायुशुभंचलेकृते कथयंतिशुभंकेचित्स्वरज्ञानंच

रानने १८ ब्रह्मांडखंडपीडाद्यंस्वरेणैवहिनिसक्कारेवायुशुभंवलेकृते कथयंतिशुभंकेचि
२ त्स्वरज्ञानंसमनर्मितं सृष्टिसंहारकर्ताचस्वरःसाक्षान्महेश्वरः २० स्वरज्ञानात्परंगुह्यं
स्वरज्ञानत्परंधनं स्वरज्ञानात्परंज्ञानंनवादृष्टंनवाश्रुतं २१ शत्रुंहन्यात्स्वरबलेनयामित्र
समागमः॥ लक्ष्मीप्राप्तिस्वरबलेकीर्त्तिःस्वरबलेसुखं २२ कन्याप्राप्तिःस्वरबलेस्वरबलेरा
2 जवाश्रीनं स्वरेणदेवतासिद्धिःस्वरेणक्षितियोयशः॥ २३ गम्यस्वरबलेदेशेभोज्यंसुरबले
तथा लघुदीर्घस्वरबलेमलंचैवनिवारयेत् २४ सर्वशास्त्रपुराणादिस्मृतिवेदांगपूर्वकं राम
स्वरज्ञानात्परंतत्वंनास्तिकिंचिद्वरानने २५ नामरूपादिकाःसर्वेमिथ्यासर्वेषुविभ्रमः अ २
ज्ञानमोहितामूढायावत्तत्वंनविद्यते २६ इदंस्वरोदयंज्ञानंसर्वशास्त्रोत्तमोत्तमं आत्म
घटप्रकाशार्थंप्रदीपकलिकोत्तमः॥ २७ यस्मैकस्मैपरस्मैवानप्रोक्तंप्रश्नहेतवे तस्मा

देतत्स्वयंज्ञात्तमात्मनैवात्मनात्मनि २८ नतिथिर्नचनक्षत्रंनवारोग्रहदेवता ॥
नचविधिर्मतीपातोवैधृतायास्तथैवच २९ कुयोगोनास्तिदेवेशिभवंतीहकदाचना
प्राप्तेस्वरबलेशुद्धेसर्वमेवशुभंफलं ३० देहमध्येस्थितानाड्योबहुरूपासुविस्तर ज्ञा
तव्याश्चबुधैर्नित्यंस्वदेहेज्ञानहेतवः ॥ ३१ नाभिस्थानककंदोर्द्धंअंकुरीदेवनिर्गता द्वि
सप्ततिसहस्राणिदेहमध्येव्यवस्थिता ३२ नाडिस्थाकुंडलीशक्तिर्भुजंगाकारशायिनी
ततोदशोर्द्धगानाड्योदशैवाधःप्रतिष्ठिताः ३३ द्वेद्वेतिर्यग्गतेनाड्योचतुर्विंशतिसंख्य
या प्रधानादशनाड्यस्तुदशवायुप्रवाहकाः ३४ तिर्यगूर्द्धमधस्ताद्वारावायुर्देहसम
न्विता चक्रवत्संस्थितादेहेसर्वेप्राणसमाश्रिताः ॥ ३५ तासांमध्येदशश्रेष्ठादशानां
तिस्रउत्तमाः ॥ इडाचपिंगलाचैवसुषुम्णाचतृतीयकाः ३६ गांधारीहस्तिनीजिह्वापुषा

चैवयशस्विनी अलंबुषाकुहूश्चैवशंखिनीदशमीतथा ३७ इडावामेस्थिताभागेपिं
३ गलादक्षिणेतथा सुषुम्णामध्यदेशेतु गांधारीवामचक्षुषि ३८ दक्षिणेहस्तिजिह्वाचपुषाक
र्णेचदक्षिणे यशस्विनीवामकर्णेआननेचाप्यलंबुषा ३९ कुहूश्चलिंगदेशेतुमूलेस्था
नेचशंखिनी एवंद्वारंसमाश्रित्यतिष्ठंतिदशनाडिकाः ४० इडापिंगलासुषुम्णाप्राण
3 मार्गेसमाश्रिताः एताहिदशनाडयस्तेदेहमध्येव्यवस्थिताः ४१ नामानिनाडिका
नांतुवातानांप्रवदाम्यहं प्राणापानःसमानश्चउदानोव्यानएवच ४२ नागःकूर्मोथ
कृकलोदेवदत्तोधनंजयः हृदिप्राणोवसेन्नित्यमपानोगुदमंडले ४३ समानोनाभि २
देशेस्यादुदानःकंठमध्यगः व्यानोव्यापिशरीरेषुप्रधानादशनाडिकाः ४४ प्राणाद्यावा
यवःपंचविख्यातानागाद्याःपंचवायवः तेषामपिचपंचानांस्थानानिचवदाम्यहं ४५

उद्गारेनागआख्यातः कूर्मउन्मीलनेस्मृतः कृकलोकनकृद्योदेवदत्तोविजृंभने ४६ नजहा
तिमृतंव्यापिसर्वव्यापीधनंजय एतेनाडीषुसर्वासुजृंभतेजीवरूपिणः ४७ प्रकटप्राणसंचा
रंलक्षयेद्देहंमध्यत४ इडापिंगलासुषुम्णानाडीभिस्तीस्रभिर्बुधः ४८ इडावामेचविज्ञेयापिं
गलादक्षिणेस्मृत इडानाडीस्थितावामातनोव्यस्ताचपिंगला ४९ ईडायांसंस्थितश्चंद्रःपिं
गलायांचभास्करः सुषुम्णाशंभुरूपेणशंभुर्हंसस्वरूपता ५० हकारोनिर्गमेप्रोक्तःसकारोंतप्रवेश
ने हकारःशिवरूपेणसकारःशक्तिरुच्यते ५१ शक्तिरूपस्थितश्चंद्रोवामनाडीप्रवाहक४
दक्षनाडीप्रवाहश्चशंभुरूपीदिवाकरः ५२ श्वासेसकारसं—तुयदानंदीयतेबुधैः तदातंजी
वलोकेस्मिन्कोटिकोटिगुणंभवेत् ५३ अनेनलक्ष्ययेद्योगीचैकचित्तःसमाहित४ सर्वमेव
विजानीयान्मार्गेवैचंद्रसूर्ययो ५४ ध्यायेतत्वंस्थिरेजीवेअस्थिरेनकदाचना इष्टसिद्धिर्भवेत्

समाहाराभोजयस्तथा ५५ चंद्रसूर्यसदाभ्यासे येकुर्वंतिसदानरः ४ अतीतानागतंज्ञानंते
४ षांहस्तगतंसदा ५६ वामेचामृतरूपंस्याज्जगदाप्यायनंपरं दक्षिणेचरभागेचजनदुत्पातये
त्सदा ५७ मध्यमाभवतिक्रूरादुष्टासर्वत्रकर्मसु सर्वत्रशुभकार्येषुवामाभवतिसिद्धदा ५
५ ८ निर्गमेतुशुभावामाप्रवेशेदक्षिणेशुभा चंद्रसमस्तुविज्ञेयारविस्तुविषमसदा ५९ चं
द्रस्त्रीपुरुषःसूर्यश्चंद्रोगौरंसितोरवि चंद्रनाडीप्रवाहेणसौम्यकर्माणिकारयेत् ६० सूर्यना
डीप्रवाहेणरौद्रकर्माणिकारयेत् सुषुम्नायाःप्रवाहेणसिद्धिमुक्तिफलानिवा ६१ अदौचं रस ४
द्रसितेपक्षेभास्करस्तुसितेतरे प्रतिपद्याहिनान्याहुस्त्रीणित्रीणीकृतोदयं ६२ सार्द्धद्विघटि
काज्ञेयाशुक्लःकृष्णःशशीरवि४ वहत्येकदिनेनैवययाषष्टिघटीक्रमात् वहेतावद्घटीम
पंचतत्वानिर्दिशेत् प्रतिपत्तेदिनानाहुर्विपरीतेविपर्ययः ६४ शुक्लपक्षेभवेद्वामाकृष्णेप

क्षे च दक्षिणे जानीयात्तत्प्रतीपन्तु वैयोगी तद्युक्तमानसः ६५ शशांकं चारयेद्रात्रौ दिवा चा

र्यो दिवाकरः इत्यभ्यासरतो नित्यं स योगी नात्र संशयः ६६ सूर्येन बध्यते सूर्यश्चंद्रं चंद्रेन

बध्यते यो जानाति क्रियामेतां त्रैलोक्यं वशयेत् क्षणात् ६७ गुरुशुक्रबुधेंदूनां वासरे वामनाडि

काः सिद्धिदा सर्वकार्येषु शुक्लपक्षे विशेषतः ६८ प्रथमे वहते वायुर्द्वितीये च तथानलः तृती

ये वहते भूमिश्चतुर्थं वारुणं वहेत् ६९ एकैकस्य घटीपंच क्रमेणैवोदयंति च क्रमादेकैक

नाड्यां तु तत्वानां पृथगुद्भवः ७० अहोरात्रस्य मध्ये तु ज्ञेया द्वादश संक्रमाः वृषकर्कट क

न्यालि मृगमीना निशाकरे ७१ मषे सिंहे च धनुषि तुलायां मिथुने घटे उदयो दक्षिणे ज्ञेयो शु

भाशुभ विनिर्णयः ७२ तिष्ठेत्पूर्वोत्तरे चंद्रो भानुः पश्चिमदक्षिणे दक्षनाड्याः प्रस्तारे तु न ग

च्छेद्याम्यपश्चिमौ ७३ वामाचार प्रवाहे तु न गच्छेत्पूर्वमुत्तरे परिपंथिभयं तस्य गतो न निवर्तते ७४

तस्मात्तत्र न गंतव्यं बुधैः सर्वहितैः शुभैः ॥ तदा तत्र तु संघातो मृत्युरेव न संशयः ७५ शुक्लप
५ क्षे द्वितियायामर्के वहति चंद्रमाः ॥ दृश्यते लाभदः पुंसं सौख्यं प्रजायते ७६ सूर्योदये यदा
सूर्यः सूर्यो चंद्रो यदा भवेत् उद्वेगः कलहो हानिः शुभं सर्वं निवारयेत् ७७ सूर्यस्य वहे प्रवद
ति ज्ञानं आसनस्य युक्तमनिः श्वितस्य स्वसेन युक्तस्य तु शीतर पुमे ७८ विपरीतलक्षण
5 म् यदा प्रत्यूषकाले सु विपरीतोदयो भवेत् चंद्रस्थाने वहत्यार्को रविस्थाने च चंद्रमाः ॥ ७९
प्रथमे मनसो वेगं धनहानिर्द्वितीयके तृतीये गमनं प्रोक्तं मिष्टनाशश्चतुर्थके ८० पंचमे राज ५
विध्वंसं षष्ठे सर्वार्थनाशनं सप्तमे व्याधि दुःखनि अष्टमे मृत्युमादिशेत् ८१ कालत्रये दिना
न्यष्टौ विपरितं यदा भवेत् तदा दुष्टफलं प्रोक्तं किंचिन्न्यूनं तु शोभनं ८२ प्रातर्मध्याह्नयोश्चंद्रः
सायंकाले दिवाकरे तदा नित्यं जयं लाभं विपरीतं विवर्जयेत् ८२ वामे वा दक्षिणे वापि यत्र सं

क्रमंतेशिव कृत्वातस्मादमाशोवंयात्राभवतिसिद्धिदा ८४ चंद्रःसमपदःकार्येरविस्तुविष
मःसदा पूर्णपादंपुरस्कृत्ययात्राभवतिसिद्धिदा ८५ चंद्रवारेचतुष्पादःपंचपादश्चभास्करे
एवंचगमनंश्रेष्ठंसाधयेद्भुवनत्रयं ८६ यात्रांगेवहनेवायुस्तदंगस्पकरस्तलं सुप्तोत्थितंमुखं
स्यच्छात्लभतेवांछितंफलं ८७ परस्त्रीत्तयाप्रहानिर्गमनेपिच यदंगेवहतेनाडीग्राह्यंगानि
करांघ्रिणा ८८ नहानिःकलहोनैवकटंकैर्नापिभिद्यते निवर्त्ततेसुखेनैवसर्वोपद्रववर्जि
तः ८९ गुरुबंधुनृपामात्या अन्येपिशुभदायिनः पूर्णांगेरवलुकर्तव्याकार्यसिद्धिमनीप्सता ९०
अरिचोरायमर्णाद्या अन्येषांचादिभिश्चहा कर्त्तव्यारवलुरक्तायांजल्वोयेभसुखार्थिभि ९१ दूरदे
शेविधातव्यंगमनंतुहिमद्युतौ अभ्यर्णदेशेदीप्तेतुनरणाविविकेचन ९२ याकंचित्पूर्वमुद्दिष्टं
लाभादिनामरागमाः तत्सर्वंपूर्णनाडीषुजायतेनिर्विकल्पकं ९३ शून्यनाड्यांविपर्यस्तंयन्यू

वंप्रश्रियाग्दितं जायतेनान्यथाचैवजपस्सर्वत्रभाषितं ९४ व्यवहारेखलोच्चाटेद्वेषिविद्याद्दि
६ वंचके कुपितस्वामिचोराद्याःपूर्णस्थाःसुभर्यंकराः ९५ दूराध्वनेशुभंचंद्रोविविंघ्नभीष्टसि
द्धिदः प्रवेशकार्येहेतेषुसूर्यःशीघ्रःप्रशस्यते ९६ चंद्रचारेविषंहतिसूर्येवालांवशंनयेत् सु
ए षुम्णायांभावेन्मोक्षोवीकोदेवास्त्रिधास्थितः ९७ अयोगेयोगतानाडीयोगस्थानेप्ययोगता
कार्यानुबंधिनोजीवोकंपंरुद्रसमाचरेत् ९८ शुभानिशुभकार्याणिक्रियंतेहर्निसंसदा तदा
6 कार्याविरोधेनकार्यंनाडीप्रचालनं ९९ स्थिरेकर्मण्यलंकारेदूराध्वगमनेतथा अश्रमेह ६
र्म्यप्रासादेवस्तूनांसंग्रहेप्यपिच १०० वापीकूपतडागादिप्रतिष्ठास्तंभदेवयोः यात्रादानेविवा
हेचयस्त्राल्लंकारभूषणे १०१ शांतिकंपौष्टिकंचैवदिव्यौषधिरसायनं स्वस्वामिदर्शनमैत्र्ये
वाणिज्येकणसंग्रहे २ ग्रहप्रवेशेसेवायांस्सर्वेकृष्यांवैबीजवापने शुभकर्मणिसंधौच

निर्गमेचशुभः शशी ३ विद्यारंभादिकार्येषुवांधवाऽगंचदर्शने जनमोक्षेचधर्मेच
दीक्षायांमन्त्रसाधने ४ कालविज्ञानसूत्रेतुचतुष्पदग्राहामम ४ कन्याव्याधिविकी
त्सयांस्वामिसंवोधनेतथा ४ गजाश्वारोहणेधन्विगजाश्वानांचवंधने परोपकरणेचै
वनिधीनांस्थापनेतथा ५ गीतवाद्यादिनृत्यादौशीतत्रशास्त्रविचारणे पुरग्रामनिवेशे
चतिलकक्षेत्रधारणे ७ आर्त्तिशोकविषादेचज्वरितेमूर्छितेपिच स्वजनस्वामिसंवंधे
धान्यादिदारुसंग्रहे ७ स्त्रीणांदंतादिभूषायांहृष्टेरागमनेतथा गुरुपूजाविषादीनांचा
लनंवावरानने ९ इडायांसिद्धिदंप्रोक्तंयोगाभ्यासादिकर्मच तत्रापिवर्जयेद्वायुतेज
आकाशमेवच ९ सर्वकार्याणिसिध्यंतिदिवारात्रिगतान्यपि सर्वेषुशुभकार्येषुचंप्र
चारःप्रवास्यते १० अथपिंगला कठिनक्रूरविद्यानांपठयैनेपापठनेतथा स्त्रीसंग

वैश्यागमनेमहानौकाधिरोहणे ११ भक्ष्यकार्येसुरापानेवीरमंत्राद्युपासने वह्लोध्वं
७ सदेशादिविषदानादिवैरिणे १२ शास्त्राभ्यासेचगमनेमृगयापण्यविक्रये इष्टिका पा
षाणरत्नघर्षणदारणे १३ गत्यभ्यासेयंत्रतंत्रदुर्गपर्वतरोहणे द्यूतेचौर्येगजाश्वादिर
थसाधनवाहने १४ खरोष्ट्रमहिषादीनां गजाश्वारोहणेतथा नदीजलौघतरणेभेष
जेलिपिलेखने १५ मारणंमोहनंस्तंभंविद्वेषोच्चाटनं प्रेरणाकर्षणेक्षोभेदानेचक्रय ७
विक्रये १६ खड्गहस्तोवैरियुद्धेभोगेवारीजदर्शने भोज्येस्नानेव्यवहारेक्रूरेदीप्तेरवि
शुभं १७ भुक्तमात्रेणमंदाग्नौस्त्रीणांवश्यादिकर्मणि शयनंसूर्यवाहेनकर्त्तव्यंसर्व
दाबुधः १७ क्रूराणिसर्वकर्माणिअन्यानिविविधानिच तानिसिध्यंतिसूर्येणनात्रका
र्याविचारणा १८ अथसुषुम्णा क्षणंवामेक्षणंपक्षेयदावहतिमारुतः सुषुमासा

चविज्ञेयासर्वकार्यहरास्मृतः २० तस्यांनाड्यांस्थितोवह्निर्ज्वलंतीकालरूपिणं
विषुवंतंविजानीयात्तत्सर्वकार्यविनाशिना २१ यदानुक्रममुल्लंघ्यस्यनाडीद्वयंवहे
त् तदातस्यविजानियादशुभंसर्वसंस्थितं २२ क्षणवामेक्षणंवायुर्विषमंभावमा
दिशेत् विपरीतफलाज्ञेयाज्ञातव्यंचवरानने २३ उभयोरेवसंचारोविषुवंतंविदु
र्बुधाः नकुर्यात्क्रूरसौम्यानितत्सर्वंनिःफलंभवेत् २४ जीवितेमरणेप्रश्नेलाभा
लाभेजयाजयो विषुवेवैपरीत्यंस्यात्स्मरेज्जगदीश्वरं २५ ईश्वरंचिंतितंकार्येयोगा
भ्यासादिकर्मसु अन्यत्तत्रनकर्तव्यंजन्मलाभसुखेप्सुभिः २६ सूर्येणवहमानायांसु
षुम्नायांमुहुर्मुहुः शापंदद्याद्धरंदद्याद्धृद्यावत्तदन्यथा २७ नाडीसंक्रमणेकाले
तत्वसंक्रमणेतथा शुभंकिंचिन्नकर्तव्यंपुण्यध्यान्यादिकोटिच २८ विषमस्योदयेयत्र

मनसापिनश्चिंतयेत् याशाहानिकरीतस्यमस्तुल्केशोनसंशयः २९ पुरोरामार्द्ध
८ तश्चंद्रोरक्षाधःपृष्ठतोःरवि पूर्वरिक्तविवेकोयंज्ञातव्योदैशिकैस्सद ३० उर्द्धत
माप्नतोहूतोज्ञेयोवाममध्यस्थितः पृष्ठेदक्षेतयाधस्तान्सूर्यचारगतश्शुभः ३१
अनादिविषमसंधिनिराहारान्निराकुला परंसूक्ष्मंविलीयेतसासंध्यासंधिरुच्यते
8 ३२ नसंध्यामित्याहुः संध्यासंधौर्निगद्यते विषुवन्तुसंधिगः प्राणः सासंध्यासंधिरु
च्यते ३३ नवेदंवेदमित्याहुर्वेदोवेदोवादोनविद्यते परासाविद्यतेयेनवेदोवेदस्स
उच्यते ३४ इतिनाडिभेद अथतत्वनिर्णयः श्रीदेव्युवाच देवदेवमहादेवस ८
र्वसंसारतारकः स्थितंत्वदीयहृदयेरहस्यंवदमेप्रभो ३५ ईश्वरउवाचः स्वरजरत्नं
रहस्यंतुनकिंचिदिष्टदेवता स्वरज्ञानरतोयोगीसयोगीपरमोमत ३६ पंचतत्वाद्र

वेतस्मछिन्नत्वेतत्वं विज्ञीयेते पंचतत्वंपरंतत्वंतत्वातीतनिरंजनं ३७ तत्वानांनामविज्ञे
यासिद्धियोगेवयोगिनां भूतानांदुष्टचिह्नानिजानंतिहिस्वरोत्तम ३८ पृथिव्यापस्तथाते
जो वायुराकाशमेवच पंचभूतात्मकंसर्वंयोजानातिसपंडितः ३९ सर्वलोकस्यजीवा
नांतदेहाभिमकतभूर्लोकात्सत्यलोकपर्यंतंनाडीभेदःपृथक्पृथक् ४० वामेवादक्षिणे
वापिउदयापंचकीर्तितं अष्टधातत्वविज्ञानंशृणुवक्ष्यामिसुंदरि ४१ प्रथमेतत्वसंख्या
यांद्वितियेमसंधिषु तृतीयेस्वरचिह्नानिचतुर्येस्थानमेवच ४२ पंचमेतस्यवर्णस्यषष्ठे
तुशणमेवच सप्तमेस्वादुसंयुक्तमष्टमेगतिलक्षणं ४३ एवमष्टविधंप्राणंविषुवंतंचरा
वरां स्वरात्परतरंदेविनान्यथात्वंवुजानने ४४ निरीक्षितव्यंयत्नेनयदाप्रत्यूषकालतः
कालस्यवंचनार्थायकर्मकुर्वंतियोगिनः ४५ श्रुतेरंगुष्ठकौमाध्यांगुल्यौनासापुटद्वयं

श्वाप

वदनेप्राप्तस्यकेयासांगुलीदेशोद्वगंतयोः ४६ अस्यांतर्भूयस्यपिव्यादितत्वज्ञानंभवेत्कथं पीत
श्वेतारुणश्यामैर्बिंदुभिर्निरुपाधिवो ४७ दर्पणेनसमोलोक्यतत्रश्वासंचनिक्षिपेत् अकार
९ क्रमात्तुतत्वविजानीयात्तत्वभेदविचक्षण ४८ चतुरस्रंचार्द्धचंद्रंत्रिकोणंवर्तुलंस्मृतं बिंदु
भिस्तुनभोज्ञेयोमाकारैस्तत्वलक्षणं ४९ मध्येपृथ्वीह्यधश्चापश्चोर्द्ध्वंवहतिचानलः तिर्यग्वायुप्र
श्वनभोवह वाहेतिसंक्रमे ५० आपःश्वेताःक्षितिःपीतारक्तवर्णोहुताशन मारुतोनीलजीमूतआका ९
शःसर्ववर्णक४ ५१ स्कंदहृयेस्थितोवह्निर्नाभीमूलेप्रभंजनः जानुदेशेक्षितितोयंपादां
9 तेमस्तकेनभः ५२ माहेयंमधुरंस्वादंकषायंजलमेवच तिक्तंतेजःसमीरोम्ल आकाशंकटु
कंतथा ५३ अष्टांगुलंवहेद्वायुरनलश्चतुरंगुलं४ द्वादशांगुलंमाहेयंषोडशांगुलंवारुणं ५३
ऊर्ध्वंमृत्युरधःशांतिस्तिर्यगुच्चाटनंतथा मध्येस्तंभंविजानीयान्नभःसर्वत्रमध्यमः ५८ ध्व

यियाम्स्थिरकर्माणि चरकर्माणि वारणे तेजसि क्रूरकर्माणिः चरकर्माणि वारुणे ५६
व्योम्नि न किंचित्कर्त्तव्यंमभ्यसेद्योगसेवया शून्यता सर्वकार्येषु नात्र कार्या पि मारणेच्छा
ट नेनिल४ चारणा ५७ पृथ्वीनलाभ्यां सिद्धिः स्यान्मरुत्सुवृद्धिक्षयो निल्ले नभसो निष्फल
सर्वं ज्ञातव्यं तत्ववेदिभि४ ५८ चिरंलाभः क्षितौ ज्ञेयस्तत्क्षणाद्दापतत्वत हानिः
स्याद्वह्निवाताभ्यां नभसो निष्फलं भवेत् ५९ पीत४ः शनैर्मध्यवाही हनु पिवक्त्रं रुध्व
नि: कम्बोष्म: पार्थिवो वायुस्थिरकार्यप्रसाधकः ६० अधोवाहीगुरुध्वानः शीघ्रगः
शीतलः सितः यः षोडशांगुलोवायुस्स आपः शुभकर्मकृत् ६१ आवर्त्तगश्चात्युष्णश्च
शोणाभ्श्चतुरंगुलः ऊर्द्धवाही च यः क्रूरकर्मकारी स तेजसः ६२ उष्णशीतकृष्णव
र्णस्तिर्यग्गामी चाष्टांगुलः वायुः पवन संज्ञोयं चरकर्मसुसिद्धिदः ६३ यः समीरस

२०

10

मरसः समीरि सर्वतत्वचगुणावहः अन्वंतरं तंपिजानीयाद्योगिनां योगदायकः ६४
तथा चैव चतुष्कोणमधुरं मध्यमाश्रितं भोगदं पार्थिवं तत्वं प्रवाहे षोडशांगुलं ६५
स्वेतमर्द्धेउसंकासं स्वादुकाषायमार्द्रकं लाभकृत्वारुणं तत्वं प्रवाहे षोडशांगुलं ६६
रक्तत्रिकोणं तिक्तं स्यादूर्द्धमार्गप्रवाहकं दीप्तं च तैजसं तत्वं प्रवाहे चतुरंगुलं ६७
नीलं च वर्तुलाकारं स्वाद्वम्लं तिर्यगाश्रितं चपलं मारुतं तत्वं प्रवाहे ष्ट्यांगुलं स्मृतं ६८
वर्णाकारं स्वदु वहं अव्यक्तं सर्वगामिनं मोक्षदं नाम संतत्वं सर्वकार्येषु निष्फलं ६९
पृथ्वीजलेशुभे तत्वे तेजोमिश्रफलोदये हानिमृत्युकरो पुंसामशुभो व्योममारुतो ७०
अपूर्वे पश्चिमे पृथ्वी तेजश्च दक्षिणे तथा वायोश्चोत्तरे दग्ज्ञेया मध्यकोणगतं नभः ७१
चंद्रपृथ्वीजले स्यातां सूर्ये चाग्निर्यदा भवेत् तदा सिद्धिर्नसंदेहो सौम्यासौम्येषु कर्मसु ७२
लौ

त्वमः पृथ्वीकृतोङ्गिस्यात्तन्निशायांत्वामकज्जलं वह्नौमत्स्तुः क्षितिविपिनमस्थलंवहे
त्तद्वचित्त ७३ जीवितव्येजयेत्वामेवपृथ्वाचधनकर्षणे मंत्रार्थेयुद्धप्रश्नेचगामनागमनेत
पा ७४ आयातिवारुणेषतत्रस्थोपिमुमंक्षितो प्रयातिवापुनोत्पत्रहानिमृत्यूनंभोज
ले ७५ पृथिव्यांमूलचिंतास्याद्जीवस्यजलवातयो तेजसिधातुचिंतास्यात्शून्नमा
काशतोवदेत् ७६ पृथिव्यांपङ्कुपादाः स्युर्द्विपदस्तोयवायुतः तेजसिवचतुष्पादान्न
भसिपादवर्जितः ७७ कुजोवह्निरविः पृथ्वीसौरिरापःप्रवर्त्तिता वायुस्थानस्थितोवा
युर्दक्षरंध्रप्रवाहक ७८ जलंचंद्रोबुधोपृथ्वीगुरुर्वातःसितोतत्वाः वामनाड्यांस्थिता
स्सर्वेसर्वकार्येषुनिश्चिता ७९ अथप्रवासिप्रश्नः चंद्रादित्यौपरित्यज्ययदाराहुगतो
निलः तंदासौचलितोज्ञेयस्थानांतरमपेक्षते ८० आयातिवरुणोतत्वेतत्रैनत्रवासि

आयाति वारुणे तत्वे तत्रैवास्ति शुभं क्षितौ प्रवासी पवनेन्यत्र मृत्युरेवानले वदेत् ८१
३३ पार्थिवमूलविज्ञानं जीवज्ञानं जलेतथा आग्नेयं धातुविज्ञानं व्योम्निशून्यं विनिर्दिशे
त् ८२ तुष्टपुष्टी रतिः क्रीडाजयहास्यं धराजले ऊरेवायुश्च सुप्ताक्षः ज्वरकंपप्रवासिनः ८३
गतायुर्मृत्युराकाशे चैवावस्थाः प्रकीर्तिताः द्वादशैताः प्रयत्नेन ज्ञातव्या दैशिकैः सदा
८४ पूर्वायां पश्चिमे याम्ये उत्तरस्यां यथाक्रमं पृथ्व्यादीनि भूतानि बलिष्ठानि विनिर्दि
शेत् ८५ पृथिव्यापस्तथा तेजो वायुराकाशमेव च पंचभूतात्मको देहो ज्ञातव्यश्च वरानने ३३
८६ अस्थिमांसत्वचानाडी रोमं चैव तु पंचमं पृथ्वी पंचगुणा प्रोक्ता ब्रह्मज्ञानेन भाषि
तं ८७ शुक्रशोणितमज्जा च मूत्रं लाला च पंचमं आपः पंचगुणाः प्रोक्ता ब्रह्मज्ञानेन भा
षितं ८८ धावनं वल्गनं गंधं संकोचनप्रसारणे वायोः पंचगुणाः प्रोक्ता ब्रह्मज्ञानेन

भाषितं ९० रागद्वेषस्तथालज्जाभयंमोहश्चपंचमः नभःपंचगुणाःप्रोक्ताब्रह्मज्ञाने
नभाषितं ९१ पृथिवीपलपंचाषत्तुचतुर्विंशापस्तथा तेजस्त्रिंशद्विजानीयाद्वायु
र्विंशतिर्दिङ्मम ९२ पार्थिवेचिरकालेचलाभश्चापेक्षणङ्गवेत् जायन्तेपवनात्स्व
ल्पाःसिद्धोप्यग्नौविनश्यति ९३ पृथ्वीपंचापांवेदागुणास्तेतोदिवायुतः नभएकगु
णोचैवतत्वज्ञानमिदंभवेत् ९४ कुरुकृतप्रस्फुटितानाविदीर्णापतिताधर ददातिस
र्वकार्येषुअवस्थासदृसत्फले ९५ धनिष्ठारोहणीज्येष्ठानुराधाश्रवणस्तथा अभि
जित्चोत्तराषाढापृथ्वीतत्वमुदाहृतं ९६ पूर्वषाढातथाश्लेषामूलमार्द्राचरोहिणी उत्त
राभाद्रपदरेवतीतत्वंजलंप्रिये ९७ भरणीकृतिकापुष्यमघापूर्वचफाल्गुनी
पूर्वाभाद्रपदोस्वातीतेजस्तत्वमितिप्रिये ९८ विशाखोत्तरफाल्गुन्योहस्तचित्रापुन

१२ र्वसु अश्विनीमृगशीर्षे च वायुतत्वमुदाहृतं ९९ वहन्नाडीस्थितो दूतो यत्पृच्छति शु
भाशुभं ततु सर्वं सिद्धिमायाति शून्ये शून्यं न संशयः २०० पूर्वोपि निर्गमे श्वासे स्वतत्वे
पि न सिद्धिदः सूर्यो चंद्रोथ वा नूनं संप्रहे सर्वसिद्धिदः १ तत्वे रामो जयं प्राप्तः सुतत्वे च
12 धनंजयः कौरवा निहिताः सर्वे युद्धे तत्वविपर्ययः २ तन्मांतरीयसंस्कारात्प्रसादाद्
यवा गुरोः केषांचिज्जायते तत्वे वासना विमलात्मनं ३ अथ पंचतत्वध्यानं लंबीजं
धारणीं जायेच्चतुरस्त्रं सुपीतकं सुगंधं स्वर्णवर्णत्वमारोग्यं देहलाघवं ४ वंबीजं वारु
णं ध्यायेदर्द्धचंद्रं शशिप्रभं क्षुत्तृषादिसहिष्णुत्वं जलमध्ये च मज्जनं ५ रंबीजं शिखिनं १२
ध्यायेत्त्रिकोणमरुणप्रभं बह्वन्नपानभोक्तृत्वमातपाग्निसहिष्णुता ६ यंबीजं प
वनं ध्यायेद्वर्तुलं श्यामलप्रभं आकाशगमनाद्यं च पक्षिवद्गमनं तथा ७ हंबीजं ग

गतं ध्यायेन्निराकारं त्वाशिप्रभं ज्ञानत्रिकालविषयमैश्वर्यमणिमादिकं ८ स्वरज्ञानीनरोयत्र
धननास्ति त्वतःपरं ——प्यते स्वरज्ञानेन अनायासफलं भवेत् ९ अथ पंचतत्वध्यानं अथयुद्ध
विजयः श्रीदेव्युवाच देवदेवमहादेवमहाज्ञानं स्वरोदयं त्रिकालविषयं चैव कथं भवति शंकरः
१० ईश्वरोवाच अर्थकालजयप्रश्नं शुभाशुभमितित्रिधा एतत्त्रिकालविज्ञानं नान्यद्भवति सुंद
रि ११ तत्वे शुभाशुभं कार्यं तत्वे जयपराजयं तत्वे महर्घमाहार्घं तत्वे त्रिपदमुच्यते १२ श्रीदेव्यु
वाच देवदेवमहादेवसर्वसंसारसागरे किं नराणां परं मंत्रं सर्वकार्यार्थसाधकं १३ ईश्वरउवाच
शृणु एवं परं मित्रं प्राणवपरः सखा प्राणतुल्यः परो बंधुर्नास्ति नास्ति वरानने १४ श्रीदेव्युवाच कथं
प्राणस्थितो वायुर्देहे किं प्राणरूपकं तत्वसंचरणे प्राणे ज्ञायते योगिभिः कथं १५ श्रीशिवउवाच
कायानगरमध्ये तु मारुतो रक्षपालकः प्रवेशे दशभिः प्रोक्तो निर्गमो द्वादशांगुलं १६ एकांगुलं

कृतेन्यूनेप्राणेनिष्कामनामता आनंदस्तुद्वितीयेस्यात्कविशक्तिस्तृतीयके १७ वाचासिद्धि
१३ श्चतुर्थेतुदूरदृष्टिस्तुपंचमे षष्ठेत्वाकाशगमनंचंडवेगश्चसप्तमे १८ अष्टमेसिद्धयश्चाष्टौ
नवमेनिधयोनव दशमेदशमूर्त्तिश्चक्षयानाशस्त्वेकादशे १९ द्वादशेहंसचारश्चगंगामृत
रसंपिबेत् आनसंध्याप्राणपूर्वंकस्यपक्षंचभोजनं २० एवंप्राणविधिःप्रोक्तःसर्वकार्यफल
13 प्रदः ज्ञायतेगुरुवाक्येननविद्याशास्त्रकोटिभिः २१ शातश्चंद्रोरविःशायांवेवानेभ्यासिते
मध्याह्नेमध्यरात्राच्चपरतस्तत्प्रवर्त्तते २२ दूरयुद्धेष्यावचंद्रेसमासन्नेदिवाकरः वहन्नाड्यां
गतापादासर्वसिद्धिःप्रजायते २३ यात्रारंभेविवाहेचप्रवेशेनगरादिके शुभकार्येषुस १३
र्वेषुचंद्रचारःप्रशस्यते २४ अयनेतिथिदीनेशास्त्रीयनत्वेनियुक्तेयदिवहतिकदाचिद्दैव
योगेतिपुंसां सजयतिरिपुसैन्यंस्तंभमात्रस्वरेणप्रभवतीनचविघ्नंकेशवस्यापिलोके २५

जीवंरक्षणजीवरक्षांजीवाग्रेपरिधापयव जीवोजयतियुद्धेचजीवानेजयमेदिनी २६ मू
मोजल्पेचकर्तव्यंगमनंशांतिकर्मसु वह्नौवायुप्रदीप्तेषुखेःपुनर्नाभावेष्वपि २७ जीवे
नशस्त्रंवध्नीयाज्जीवेनैवविकाशयेत् जीवेनप्रक्षिपेछस्त्रंयुद्धेजयतिसर्वथा २८ आ
कृष्यप्राणपवनंसमारोहेतवाहनं समुत्तरेत्पदंदद्यात्सर्वकार्याणिसाधयेत २९ अपू
र्णेशत्रुसामग्र्येवास्वावलंयथा कुरुतेपूर्णतत्वस्थोजयत्येकोवसुंधरा ३० यन्नाडीव
हतेचंद्रेतस्यामेवाधिदेवता सन्मुखापिदिशातेषांसर्वकार्यफलप्रदा ३१ आदौतुक्रि
पतेंद्रायपश्चाद्धंसमाचारेत् सर्वमुद्राकृतीयेननतेषांसिद्धिसंसयः ३२ चंद्रप्रवाहे
प्यथसूर्यवाहेभद्रासमायांतिचयोद्धुकामाः समीरनेस्तत्वविदांप्रपीतोयाशून्यतासाप्र
तिकालदृष्या ३३ यांदिशांवहतेवायुर्युद्धंतद्दिशिदापयेत् जयत्यवनसंदेहःशक्तो

पियदिशाग्रतः ३४ यत्रनाडांवहेद्वायुस्तदंगप्राणमेवच आकृष्यगच्छेत्तत्कर्णांतं
१४ जयत्येवपुरंदरं ३५ प्रतिपक्षप्रहारेभ्योपुर्णांगोभिरक्षते न तस्यरिपुभिः शक्तिर्व
ल्लिष्टेरपिहन्यते ३६ अंगुष्टतर्जनीवंस्योपादांगुष्टतयाध्वनि युद्धकालेचकर्तव्यं
लक्षयोद्धाजयोभवेत् ३७ निशाकरेरवौवारेमध्येयस्यसमीरता स्थितोरक्षेद्दिगंता
14 निजयकांक्षितत्सदा ३८ श्वासप्रवेशकालेतुदूतोजल्पतिवांछितं तस्यार्थंसिद्धि
मायातिनिर्गमेनैवसुदरी ३९ लाभादीन्यपिकार्याणिपृष्टानिकीर्तितानिच जीवेविद्
शातिसिध्यंतिहानिर्निस्सरणेभवेत् ४० नरेदक्षस्वकीयांस्यैचस्त्रियांवाशंमाप्रशस्य १४
ते कुंभकंयुद्धकालेचत्रयोनाडीत्रयेगति ४१ हकारस्यत्रशाकारस्याविनाभेदंस्वरःक

घ सोहंहंसपदेनैवजीवोजयतिसर्वदा ४२ शून्यांगंपूरितंकृत्वा जीवांगंगोपयेज्ज
यः जीवांगाघातमाप्नोतिशून्यांगंरक्षतेसदा ४३ वामेवायदिवादक्षेयदिपृच्छति
पृच्छकः तत्रघातंनजायेतशून्येघातंविनिर्दिशेत् ४४ भूतत्वेनोदरेघातः पदस्था
नेतुनाभवेत् उरुस्थानेपितत्वेनकरस्थानेचवायुना ४५ शिरसव्योमतत्वेचज्ञातव्यो
घातनिर्णयः एवंपंचविधोघातःस्वरशास्त्रेप्रकाशितः ४६ युद्धकालेयदाचंद्रःस्था
यीजयतितिनिश्चितं यदासूर्यप्रवाहस्तुयायीविजयतेतदा ४७ जयमध्येतुसंदेहोना
डीमध्येतुलक्षयेत् सुषुम्णायांगतप्राणंसमरेशत्रुसंकटे ४८ यस्यांनाड्यांभवेच्चार
स्ताहशंयुद्धसंश्रयेत् तेनासौजयमाप्नोतिनात्रकार्याविचारणा ४९ यदिसंग्रामका
लेतुवामनाडींयदावहेत् स्थायिनोविजयंद्याद्रिपुवश्योदयेपिच ५० यदिसंग्राम

२५
15

कालेतुसूर्यस्तुव्यावृतोभवेत् तदापापीजपंविद्यात्सदेवासुरमानुषान् ५१ रणेहि
रन्ध्रान्तुस्थंवामायांप्रविशेननरः स्थानंद्विषवचाराभ्यांजयःसूर्येणधावते ५२ युद्धेद्व
येकृतेप्रश्नेपूर्णस्यप्रथमोजयः रिक्तेचैववद्वितीयस्तुजपीभवतिनान्यथा ५३ पूर्णनाम्ना
गतःप्रष्टेश्मांगंचतदप्रतः शून्यस्थानकृतेशत्रुम्रियतेनात्रसंशयः ५४ वामनाडी
समंतसांनामयस्यजयोभवेत् पृच्छकोदक्षिणेभागेविजयीविषमाक्षर ५५ यदाप्र
वृत्तिचंद्रस्थलदासंधानमादिशेत् पृच्छेद्यदातुसूर्यस्थस्तदाजातोहिविग्रह ५६ २५
पार्थिवेचसमंयुद्धंसिद्धिर्भवतिवारुणे युद्धेहितेजसिभंगोमृत्युर्वायौनभस्यपि ५७
निमित्तकप्रमादाद्वायदानज्ञायतेनेलः पृच्छाकालेतदाकुर्याद्बुद्धंयत्नेनबुद्धिमान् ५८
निश्चलंधारणंकृत्वापुष्पहस्तान्निपातयेत् पूर्णांगेपुष्पपतनंशून्येवातत्फलंवदेत् ५९

तिष्ठन्नुपविशन्वापि प्राणमाकर्षयन्निजं मनोभंगमकुर्वाणस्सर्वकार्येषु जीवति ६०
न कालो विविधं घोरं न शास्त्रं न च पशत्रुव्याघ्रचौराद्याम्नन्यस्थं नाशितुं क्षमाः ६१ जीवे
न स्थापयेद्वायुर्जीवेनारंभयेत्पुनः जीवेन क्रीडतो नित्यं द्यूतं जयति सर्वथा ६२ स्वरज्ञा
नीबलाद्ग्रे निष्फलं कोटिधा भवेत् इहलोके परत्रैव स्वरज्ञानी बली तथा ६३ दशशाता
युतं लक्ष्यं देशाद्विपबलं क्वचित् दैशात्रुक्रतुसुरेंद्राणां बलं कोटिगुणं भवेत् ६४ श्रीदेव्युवा
च परस्परे मनुष्याणां युद्धे प्रोक्तो जयस्तथा यमयुद्धे समुत्पन्ने मनुष्याणां जयः कथं ६५
ईश्वरोवाच ध्यायेद्देवं स्थिरो वीजीवं जुहुयाः जीवसंगमे इष्टसिद्धिर्भवेत्तस्य महालाभो
जयस्तथा ६६ निराकारात्समुत्पन्नं साकारं सकलं जगत् तत्साकारं निराकारं ज्ञाने भ
वति तत्क्षयं ६७ इति युद्धविजयं प्रकरणं श्रीदेव्युवाच नरयुद्धे मयायुद्धं त्वया प्रोक्तं म

प्रा

हेश्वरः इदानीं देवदेवानां कश्चीकरणं वद ६८ श्रीईश्वरउवाच चंद्रंसूर्येणचाक
३६ श्यस्थापयेज्जीवमंडलं आजन्मवतगारामवीनराप्राणकथितेयंतपोधनैः ६९ जीवेन
गच्छतेजीवोजीवस्यदीयते जीवस्थानेगतोजीवोदात्तजीवांतकारकः ७० रात्र्यंतमा
मवेलायांप्रसुप्तेकामिनीजने प्रत्यजीवंतिपिवेद्यस्तुबाल्यप्राणहरोनरः ७१ कामिनीद
18 तंनजआ अथाक्षरंजपित्वातुतस्मिन्कालेस्त्रतेसति तत्क्षणंदीयतेचंद्रोमोहमाया
त्मिकामिनी ७२ शायनेवाप्रसंगेवायुवत्यालिंगनेपिवा यःसूर्येणनपिवेच्चंद्रंसभवेन्म
करध्वजः ७३ शिवमालिंगितेशान्तंपाप्रसंगेदक्षिणेपिवा तत्क्षणाद्दापयेद्यस्तुमोह ३६
येत्कामिनीशतं ७४ सप्तनवत्रयःपंचवारैःत्वरोस्तुसूर्यगे चंद्रेद्वितुर्यषट्कत्वावश्या
भवतिकामिनी ७५ सूर्यचंद्रोसमाकृष्यसर्पाक्रांत्याधरोष्ठयोः महापद्मेभुरवंस्यच्छा

नारंवारमिदंवदेत् ७६ आशाणमितियसस्य पावन्निद्रावसंगता पश्चादभ्रतवेलायांचो
ष्यतेगल्पचक्षुषि ७७ अनेनविधिनाकामीवशायेत्सर्वकामिनी इदंनवाच्यमन्यस्मि
न्इत्याज्ञापरमेश्वरी ७८ इतिवश्यप्रकणं अथगार्भप्रकरणं ऋतुकालेभवानारीपंच
मेह्निपदाभवेत् सूर्येचंद्रमसोर्योगेसेवनात्पुत्रसंभव ७९ शंखवल्लीगवांदुग्धंपव्याणो
वहतेयदा भर्तुरग्रेवदेद्वाक्यंवर्पदोहेत्रिभिर्वचः ८० ऋतुस्नातुपिबेन्नारीऋतुदानंतुयो
नयेत् रूपलावण्यसंपन्नोनरः सिंहः प्रसूयते ८१ सुषुम्णासूर्यगंधेनऋतुदानंनियोजये
त् अंगहीनःपुमान्सर्पीत्पसूजायतेत्रासविग्रहः ८२ विषमंकेचिवारात्रौविषमांके
वलाधिपः चंद्रतेनापितत्वेषुवंध्यापुत्रमवाप्नुयात् ८४ रतारंभेरविःपुसांस्त्रियाश्चेवसु
धाकरः उभयोस्संगमेप्राप्तेवंध्या४त्रमवाप्नुयात् ८४ रतारंभेरविःपुंसांलुरतांतेसुधा

१७

17

करः अनेनक्रमयोगेननाशस्तेदैत्यदाणुकः ८५ चंद्रनाडीवहेप्रश्नेगर्भेकन्यातदाभवेत् सू
र्योभवेत्तदापुत्रोद्वयोःपुत्रोगर्भोविहन्यते ८६ चंद्रेस्त्रीपुरुषःसूर्येमध्यमार्गेनपुंसक ग
र्भेप्रश्नेयदादूतःपूर्णेपुत्रःप्रजायते ८७ शून्येशून्यौयुगेपुत्रीजलेपुत्रःकन्यकानुप्रभंजने
तेजसागर्भपातःस्यात्नभसापिनपुंसक ८८ शून्येशून्यौयुगेयुग्मंगर्भपातश्चसंक्रमे
सूर्येभागेकृतेपुत्रचंद्रचारेतुकन्यका ८९ विषमेगर्भपातःस्याद्भावोवायनपुंसकः तत्व
वित्सविजानियान्नृपितंतत्रसुंदरि ९० गर्भोधानेमारुतेस्याद्दुःखीदिक्षुख्यातोवा
रुणेसौख्ययुक्तः गर्भस्रावीस्वल्पजीवीचवह्नौभोगीभव्योपार्थिवेनार्ययुक्तः ९१ धनवा
नरसौख्ययुक्तश्चभोगवान्गर्भसंस्थितिः स्यान्नित्यंवारुणेतत्वेव्योम्निगर्भोविनश्यति ९२
महेंद्रेसुसुतोत्पत्तिःवारुणेदुहिताभवेत् शेषेषुगर्भहानिःस्यात्जातमात्रस्यावामृतिः ९३

इति मध्ये गतश्चंद्रो चंद्रमध्ये गतो रविः ज्ञातव्यं गुरुतः शीघ्रं नवेद्यं शास्त्रकोटिभि ९४ इति
गर्भप्रकणं अथ गर्भप्रकरणं चैत्रशुक्लप्रतिपदि प्रातस्तत्वविभेदत ९५ यःस्याद्विवृषणा
योगी दक्षिणे चोत्तरायणे ९५ चंद्रोदयस्य वेलायां वहमानोपि तत्वतः एवं तत्वं फलं ज्ञेयं व
र्षमासे दिने तथा ९६ मध्यमा भवति कर्मसंक्रूरा दुष्टा त्रैमस — देशभंगं महारोगा क्लेशाकष्टा
दिदुःखदा ९७ मेषसंक्रांतिवेलायां स्वरवेदी विचारयेत् संवत्सरफलं प्रयच्छेल्लोकानां तत्वचिं
तकः ९८ यथि माद्दिकरत्वेन दिनमासाब्दजं फलं शोभनं चैतयाद्दृष्टं व्योममारुतवह्नि
भि ९९ सुभिक्षं राष्ट्रवृद्धिः स्यात् बहुसस्या वसुंधरा बहुवृष्टिस्तथा सौख्यं पृथ्वीतत्वेव
हे यदि ३०० अतिवृष्टि सुभिक्षं स्यादारोग्य सौख्यमेव च बहुसस्या तथा पृथ्वी आपः त
त्वं वहेद्यदि १ दुर्भिक्षं राष्ट्रभंगोत्पत्तिः सुदारुणा अल्पादल्पतरा वृष्टिरग्नितत्वं वहेद्य

१८ 18

दि २ उत्पातोपद्रवो भीतिरल्पवृष्टिःस्फुरीतपः मेषसंक्रांतिवेलायां वायुतत्वं वहे यदि
३ तत्रापि पृथ्वी तत्त्वं ज्ञेया सस्यादीनां सुखस्य च ४ पूर्णे प्रवेशने स्वासे स स्व तत्वं न सिद्धिदं
मेषसंक्रांतिवेलायां व्योमतत्वं वहे यदि स्रयेर्वेंद्रे सया भूतेसंग्राहः सर्वसिद्धिदः ५
विषमे वह्नितत्वं स्त्रापते के वलं नभः तत्र्कृया दुस्लेसंग्रा यद्धिमासे च महर्घता ६ रवेः सं
क्रमणे नाडी गाटपॉनेच प्रसर्पति स्वानिलेवह्नियोगेपितेरवे जमतीतलं ७ इति संवत्स
र प्रकरणं अथ रोगप्रकरणं महितत्वे स्वरो गं च जले च जल्मान्तरः तेजसि रवेट वायौ च
त्राकिनी पित्तदोषगी ८ आदौ प्रश्नगतो दूतः पश्चात्पूर्णे विशेद्यदि मूर्छितोपि ध्रुवं
जीवेद्य दर्थं परिपृच्छति ९ यस्मिन्नंगे स्थितोजीवो तत्रस्थं परिपृच्छति तदाजीवति जी
वे सौ यदि रोगे रुपद्रुत १० दक्षिणेन यदा वायुर्दुःखरोद्राक्षरो ड्राक्षरौ वदेत् तदाजी

वृतिजीवेसोचंद्रेसफलंमतं ११ नीवारंचवाधस्त्वाजीवाकारंविलोक्यच जीवस्थोजीवितंप्र
श्नेतस्यस्याज्जीवितंफलं १२ वामाचारस्तयारक्षःपृष्ठेशोपत्रवाहने तत्रपृच्छगतोदूतोत्त
स्यसिद्धिर्नसंशयः १३ प्रश्नेवाधःतोजीवोनूनंजीवोहिजीवति उर्ध्वेचारस्थितोजीवोवोजी
वोपातियमालयं १४ रिपरीताक्षरंप्रश्नेरिक्तायांपृच्छकोयदि विपर्ययंपंचविज्ञेयंविषस्थो
दयेसति १५ चंद्रस्थानेस्थितोजीवः सूर्यस्थानेतुपृच्छकः४ तदाप्राणविमुक्तोसौयदिरोग
शतैर्वृतः १६ पिंगलायांस्थितोजीवोवामेदूतस्तुपृच्छती तदापिम्रियतेरोगीयदित्राता
महेश्वरः १७ एकस्यमूतस्याविपर्ययेणरोगाभिर्मृतिर्भवतीहपुंसां तयोर्द्वयोर्वंधुसुह
द्विपात्तिः पक्षद्वयेव्यासयतामृतिःस्यात् १८ इतिरोगप्रकणं अथकालज्ञानं मासादे

१९ वत्सरार्द्धेचपक्षार्द्धेचयथाक्रमं क्षयंकालंपरीक्षेतवायुचारवशाद्बुधः १९ पंचभूता
त्मकंदीपंशशिस्नेहेनसंचितं रक्षयेत्सूर्यवातेन तेनजीवःस्थिरोभवेत् २० मारुतंवंधयि
19 त्वातुसूर्यंवंधयेद्यदि अभ्यासाज्जीवतिजीवस्सूर्यकालेपिवंच्यते २१ गगनात्स्रवतेचं
द्रः कायापुष्पानिषिंचयेत् कर्मयोगःसदाभ्यासैरमरःशशिसंश्रयात् २२ शशांकं
वारयेद्रात्रौदिवावार्योदिवाकरं इत्यभ्यासरतोनित्यंसयोगीनात्रसंशयः २३ अहोरात्रं
यदेकत्रवहतेयस्यमारुतः तदातस्यभवेदायुःसंपूर्णवत्सरत्रयं २४ अहोरात्रद्वयंयस्य १९
पिंगलायांसदागतिः तस्यवर्षद्वयंप्रोक्तंजीवितंतत्ववेदिभिः २५ त्रिरात्रेवहतेयस्यवा
युरेकपुटेस्थितः तदा॰संवत्सरायुष्यंप्रवदंतिमनीषिणः २६ रात्रौचंद्रोदिवासूर्योव
हेद्यस्यनिरंतरं जानीयात्तस्यवैमृत्युःषण्मासाभ्यंतरेभवेत् २७ अथाकाशपात्रमध्ये

निक्षिप्यसर्पावलोकनंकार्यं लक्ष्यंलक्षितलक्षणोनसलिलेभानुर्यदादृश्यतेक्षीणोदक्षि
णपश्चिमोत्तरषट्त्रिद्वित्रिमासैकृतः मध्येक्षिइमिदंभवेद्दशाह्निनंधूमाकुलंतद्दिनैः सर्वं
ज्ञैरपिभाषितंमुनिवरैरायुःप्रमाणंस्फुटं २८ हृतोरक्तकषायकप्रवसनोदंतसुज्ञातेव्य
थोडीजटीमुंडितसैलाभ्यक्तशरीरजुकरोदीनोष्ठपूर्णाननः भस्मांगारककपालपाशुमुश
स्त्यांस्तमुपाकलियः भूत्स्वरस्थितोगारयुताकालानलःस्यादृशो २९ अयद्रुतचेष्टा
अकरपाश्वितविकृतिरकस्मात्पुरुषोत्तमः अकस्मादिंद्रियोत्पत्तिः सनिपातामूलक्षणं
३० शरीरंशीतलंयस्यप्रकृतिर्विकृतिर्भवेत् तत्वारिष्टंसमासेनव्यासतस्तुनिबोधमे
३१ दृष्टशब्देषुरमतेशुद्धशब्देषुकुप्यति पश्चात्तपोभवेद्यस्यतस्यमृत्युर्नसंशयः ३२
हकारसीतलोयस्यफुत्कारोवह्निसन्निभः महादाहोभवेद्यस्यतस्यमृत्युर्भवेद्ध्रुवं ३३

जीवाविष्णुपदंध्रुवंसुरपदंसन्मातृकामंडलंतारामंमंडलरुधतीममत्रगोष्पुल्कध्रुवं
राक्षणां एतेष्वेकमपिस्फुटंनपुरुषः पश्येत्पुरः प्रेषितोसावश्यंप्रविशतीहकालवदनेस
वत्सराहूर्षेत ३४ अरश्मिमविंवंसूर्यस्यवह्निशीतांशुमालिनः दृष्ट्वैकादशमासायुर्न
रश्चोर्द्धंनजीवति ३५ वात्यांपुरीषमूत्रंयः सुवर्णरजतंतथा प्रत्यक्षमथवास्वप्नेदश
मासन्नजीवति ३६ कचित्पश्यतियोदीपंसुवर्णवषकाश्रितं विरूपाणिचभूतानिन
वमासंनजीवति ३७ स्थूलोगोपिकृशः कृशोपिसहसास्थूलत्वमालंवतेप्रामोवाक
नकप्रभोयादिमवेद्दोगापिकृष्णच्छविः भूरोभीरुसुधीरधर्मनिपुणः शांतोविमाका
रिपुमानित्येवंप्रकृतेरुपंनिचलनंमासाष्टमेमृत्युदाः ३८ पीडाभवेत्पाणितलेचजि
ह्वामूलेसमूलंरुधिरंचकृष्णं दृष्ट्वांनरोग्लायतियत्रहष्ट्वाजीवेन्मनुष्यःसहिसप्तमासा

न् ३९ मात्यंगुलीनांत्रितयंनवक्रेरोगंविनाश्यष्यति यस्य ४ ३८ मडुङ्कुंसुङ्कुःप्रश्नसांनजा
माषड्भिःसमासैःप्रलयंप्रयाति ४० यस्यनस्फुरणंकिंचिद्दृष्टुतेस्मिनचमणिः सोवश्यं
पंचमेमासिस्कंधारूढोगमिष्यति ४१ यस्यनस्फुरतेज्योतिःपीडितेनयनद्वये मरणं
तस्यनिर्दिष्टंचतुर्थेमासिनिश्चितं ४२ स्पंदेतेवृषणौयस्यनकिंचिदपिपीडिते तृती
यमासिसोवश्यंयमलोकंगमिष्यति ४३ ताराद्विरादिक्षुरजोनिरूपाज्योतिर्धृतंपश्य
भिषेन्निरभ्रे इन्द्रायुधंवास्वयमेवरात्रौमासद्वयंतस्यवदंतिनाशं ४४ यस्य जानुगतंक
र्मनकिंचिदपिचेष्टितं मासांतेमरणंतस्यकेनापिनविलंब्यते ४५ कनिष्ठांगुलिपूर्वा
णिकक्षंस्यान्मध्यमंयदा तदायुःप्रोच्यतेपुंसामष्टादशदिनावधि ४६ घ्रतैतैलेज

२१ ले वापि दर्पणाम्भसु पश्यति शिरोरहितमात्मानं पक्षमेकं स जीवति ४७ शीतं विधत्ते न
पुनो पियस्य संतापकारी किल शीतरश्मं नवेत्ति वायुं तुहिनं न चोष्णं स पक्षमेकं खलु तिष्ठ
तीह ४८ स्नानमात्रस्य यस्यैते नेत्रयः पुष्यंति न तत्क्षणात् हृदयं हस्तपादौ च दशरात्रं स जी
2 वति ४९ स्वरूपं परनेत्रेतु पुत्रिकायां न पुष्यति यदा स छिन्नदृष्टिश्च तदा मृत्युरहहं ततः
५० अथातः संप्रवक्ष्यामि छायापुरुषलक्षण येन विज्ञानमात्रेण त्रिकालज्ञो भवे २१
न्नरः ५१ कालो दूरस्थितो वापि येनोपायेन लक्षयेत् तं वदामि समासेन यथोद्दिष्टं
शिवागमे ५२ एकांतं विजनं गत्वा कृत्वादित्यं च पृष्ठतः निरीक्षेत निजां छायां कंठदेशे
समाहितः ५३ ततश्चाकाशमीक्षेत ततः परम शिवं शंकरं ॐ ह्रां परब्रह्मणे नमः अष्ट

नरश्चातंजस्वान्तःपश्यंतिशंकरं ५४ शुद्धस्फटिकसंकाशं नानारूपधरंपरं षण्मासा
भ्यासयोगेनभूचराणांपतिर्भवेत् वर्षद्वयेनहेनाथकर्त्ताखयंप्रभु ५५ त्रिकालज्ञत्वमा
प्नोतिपरमानंदमेवच संतताभ्यासयोगेचनास्तिकिंचित्सुदुर्लभं तद्रूपकृष्णवर्णयःप
श्यतिव्योम्निनिर्मले ५७ षण्मासान्मृत्युमाप्नोतिसयोगीनात्रसंशयः पीतेव्याधिभ
यंरक्तेनीलेहत्यांविनिर्दिशेत् ५८ नानावर्णेस्वनुद्वेगीजायतेमहान् पादांगुल्यंचजठ
रंविनाशोभवेत् ५९ विनाशोदक्षिणेवाहौस्ववंधुर्म्रियतेध्रुवं वामवाहौमयाभार्याजीवि
२३ नस्पतिनसंशय ६० उंतीदक्षिणेवहौविनाशेमृत्युमादिशेत् अशिरोमाणिमरणंवि
नाजंघेविनाषकं ६१ अध्यामिस्कंदनाशेन छायालोपेनतत्क्षणात् प्रातःप्रष्ठगते
रवावतिमिषंछायांगलेस्वांचिरंदृष्ट्वाईनयनेयास्तितरंछानरंपश्यतितत्क्षणं सकारास्य

पार्श्वहस्तयाभावेक्षणेकोस्कृष्टिदिग्पूरामामासिसमासिरोविगमतोमासात्मुषट्जीवति ६
२ इतिछायापुरुषलक्षणं एकादिशोडशाहान्नियादिभानुर्निरंतरं वहिद्यस्यववैमृत्यु
:शेषाहेनवमासिकैः ६३ संपूर्णविहितेसूर्येश्चंद्रमानैवदृश्यते पक्षेनजायतेमृत्युः
कालज्ञानेनभाषितं ६४ मुत्रपुरीषवायुश्चसमकालप्रवर्ततं नरासौचालितोज्ञेयोद
शाहेम्रियतेध्रुवं ६५ संपूर्णेवहतेचंद्रः सूर्योनैवनदृश्यते मासेनजायतेमृत्युःका
लज्ञानेनभाषितं ६६ अरुंधतीध्रुवश्चैवविष्णोस्त्रीणिपदानिच आयुर्हीनानपश्यंति
चतुर्थीमातृमंडलं ६७ अरुंधतीभवेज्जिह्वाध्रुवोनासाग्रमेवच भ्रुवौविष्णुपदंस्तेयंता
रकामातृमंडलं ६८ नवभुवः घोषपंचाचतीराच्चिनाशिकाः जिह्वामेकदिनंप्रोक्तंन्नि
यतेमानवोध्रुवं ६९ कोणमक्षणांगुल्याभ्यांनुकिंचित्पीडांतिनिरीक्षयेत् यदानदृश्यते

विदुर्द्दुर्ग्राह्येयाजयोम्त ७० तिर्यक्स्ता नेनद्दानेनतपसासुकृतेनच नयेनध्या
नयोगेनजायतेकालवंचन ७१ शरीरीनाशयंत्येते दोषाधातुमलास्तथा मासा
सुरवायविज्ञेयावृत्ततेजोविदिहना ७२ रक्षणीपमरोतोदेहोपलोधर्मादिसाधनं
योगाजाप्नत्वमाप्नोतिसाध्यजाप्याजंसाध्यतां ७३ असाध्येजीवितघ्नीतिनतस्य
स्तितोत्सृतिक्रिया तेषांहृहदिसुरतिसस्वत्तमंद्वितीयंतेजसस्तमोनिवह नाशकंरहा
सो तेषांमर्खंडत्राक्रांतिसुपुण्यभाजांस्वप्नेपिनोभवतिकालभयंनराणां ७५अ
घनाडीज्ञानं इडागंगेतिविज्ञेयापिंगलायमुनानदी मध्येसरस्वतीविद्यात्प्रयागा
दिसमस्तयोः ७६ आदौसाधनमाख्यातंसद्यःप्रत्ययकारकं बद्धपद्मासनोयोगीबं
धयेदुत्कियानकं ७७ पूरकः कुंभकश्चैवरेचकश्चतृतीयकः ज्ञातव्योयोगिभिर्नि

तंदेहसंसिद्धिहेतवे ७८ पूरकःकुरुवेपुष्टिधातुसाम्यंतथैवच कुंभकस्तंभनंकुर्याज्जी
२३ वरक्षाविवर्द्धन ७९ रेचकेहरतेपानुकुर्याद्योगपदंव्रजेत् पश्चान्नस्यपमवतिष्ठेत्भयैवं
धेवकारयेत् ८१ कुंभयोःसहजंयथाग्रान्तापप्रयंत्नतःरिचयेच्चंद्रमार्गेणसूर्येणपूरये
23 त्सुधी ८२ चंद्रोपिवतिसूर्यस्यसूर्यवहतिचंद्रमाः अन्योन्यकालभावेनजीवेत्सावद्धता
रकं ८२ स्वीयांगवहतेनाडीतन्नामीरोधनंकुरु मुखवद्धसमुचन्वैपवनंजायतेयुवा ८ २३
३ मुखनासाक्षिकर्णानामौगुल्भीभिर्निवोधयेत् तत्वोदयमितिज्ञेयंसन्मुखीकरणंप्रि
ये ८४ निराशीनिष्कलोयोगीनाकिंचिदपिचिंतयेत् वासनामुन्मनीकृत्वाकालंजय
तीलीलया ८६ तस्यरूपंगतिःस्वेदोमंडलंलक्षणंत्विदं योवेत्तिमानसोलोकेसंतकु
द्रोपियोगवित् ८६ विश्वस्यवेद्धिकांशक्तिनेत्राभ्यांपरीदृश्यते तत्रस्थानुमनोजस्य

वामभानं भवेदिह ८६ तस्मात्पुर्वेद्दु तेनिस्सं घटिकात्रयमानतः शिवेनोक्तं पुरा तंत्रं
सिद्धस्य गुणगह्वरं ८७ बद्धपद्मासनस्थो गुरुदपवनरयं सन्निरुध्योर्द्ध मुच्चैरपानं घ्रं कुंभका
जितमनिलं प्राणशक्त्यानिरुध्य ८८ एकीभूतं सुषुम्णाविवरमुपगतं ब्रह्मरंध्रं च नीत्वा
निक्षिप्याकाशभागे शिवस्मरणरतो नाथ्यांतिकेपि धन्यां ८८ एतत्परं योगी एनं त्पठ
ति नित्यशः ४ सर्वदुःखविनिर्मुक्तो लभते वाञ्छितं फलं ९१ स्वरज्ञानं शिरो यस्य लक्ष्मी
पादतले भवेत् एकत्र शरीरे यस्य सुखं तस्य सदा भवेत् ९२ प्रणवः सर्ववेदानं ब्रह्मा
भास्करो यथा मर्त्युलोके तथा पूज्यः स्वरज्ञानी पुमानपि ९३ नाभीत्रयं विजानाति
तत्त्वज्ञानं तथैव च नैव तेन भवेत्तुल्यं लक्षकोटिरसायनं ९४ एकाक्षरप्रदातारं नाडीभेद
विविवेकाख्यलक्षणं पृथिव्यां नास्ती तद्द्रव्यं यद्दत्वाचानृता भवेत् ९५ स्वरतत्त्वं यथा

युद्धंदेविवक्ष्यंस्त्रियंनया गर्भा४रोगकालाख्यंनवप्रकरणान्वितं ९६ एवंप्रवार्त्तितं
लोकेप्रसिद्धसिद्धयोगिभि आचंद्रार्कग्रहंजीयात्पठतिसिद्धिदायकं ९७ स्वस्थासनमा
२४ सीनंनिद्राआहारमल्पकं चिंतयेत्परमात्मानंपावदेत्तुसोभविष्यति ३९८ इतिश्रीशि
वोमासंवादोक्तनवप्रकर्णान्वितःपवनविजयेःसंपूर्णं ४०० श्रीशिवायनमः २४

25